

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

MECHANISM OF REALIZATION OF THE GOVERNMENT INDUSTRIAL POLICY IN UKRAINE

У статті систематизовано визначення терміна «державна промислова політика». Проаналізовано обсяги реалізації промислової продукції, структуру промислового комплексу. Доведено, що промисловий комплекс України знаходиться в кризовому стані; визначено основні причини занепаду. На основі узагальнення досліджень науковців визначено основні принципи, форми, інструменти, методи державної промислової політики. Запропоновано механізм державної промислової політики.

Ключові слова: механізм, державна політика, промислова політика, промисловий комплекс, інвестиції.

В статье систематизированы определения термина «государственная промышленная политика». Проанализированы объемы реализации промышленной продукции, структура промышленного комплекса. Доказано, что промышленный комплекс Украины находится в кризисном состоянии; определены

основные причины упадка. На основе обобщения исследований ученых определены основные принципы, формы, инструменты, методы государственной промышленной политики. Предложен механизм государственной промышленной политики.

Ключевые слова: механизм, государственная политика, промышленная политика, промышленный комплекс, инвестиции.

The article systematizes the definition of the term "government industrial policy". There are analyzed the volumes of sales of industrial products, structure of the industrial complex. It is proved that the industrial complex of Ukraine is in a crisis situation and determines the main causes of decline. On the basis of generalization of researches of scientists, there are determined the basic principles, forms, tools, methods of the government industrial policy. It is proposed the mechanism of government industrial policy.

Key words: mechanism, government policy, industrial policy, industrial complex, investments.

УДК 351.824.1

Мохова Ю.Л.

к. наук з держ. упр., доцент
магістратури
державного управління
Центр післядипломної освіти
Донецького національного
технічного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Промисловий комплекс України визначає рівень розвитку кожної галузі та визначає загальний рівень розвитку економіки країни. Промисловість є визначальним фактором реалізації життєвих інтересів країни, її економічної безпеки, соціальних і культурних умов життя народу.

Проблеми вітчизняного промислового комплексу мають загальнонаціональний масштаб. Для забезпечення економічного зростання країни необхідним вважається правильне визначення місця й ролі державної промислової політики, визначення шляхів і методів активізації промислового та науково-технічного потенціалу та впровадження такої державної політики, яка буде відповідати потребам інноваційного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження особливостей реалізації державної промислової політики внесли такі вчені, як А.О. Дегтяр [1], А.Д. Залєвська-Шишак [2], О.А. Мельниченко [3], А.А. Олешко [4], С.В. Філоненко [5] та ін. Однак результати проведених наукових досліджень дали змогу дійти висновку про недостатню обґрунтованість наукових підходів до формування державної промислової політики в Україні. Недостатньо висвітленим залишається питання механізму реалізації державної промислової політики.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Багато наукових праць присвячені дослідженню промислової полі-

тики з позиції методів та інструментів державного впливу. Однак велика кількість інструментів і методів регулювання, що застосовуються державою, ускладнюють розроблення єдиного розуміння її сутності.

Для нівелювання негативних тенденцій розвитку промислового комплексу України та забезпечення його динамічного розвитку необхідне чітке розуміння складових частин механізму державної промислової політики. Віддаючи належне напрацюванням вітчизняних науковців, слід наголосити на необхідності продовження наукових розвідок за цією проблематикою.

Метою статті є формування механізму державної промислової політики України, який дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності країни й отримати нові конкурентні переваги на світовому ринку товарів і послуг.

Виклад основного матеріалу. Промислова політика є основним елементом забезпечення соціально-економічного розвитку держави. Основна мета промислової політики на сучасному етапі – створення режиму сприяння розвитку виробництва товарів і послуг, підтримка конкурентоспроможного вітчизняного виробника, для чого необхідне створення різних підходів, моделювання механізму реалізації промислової політики в економіці країни [5].

Постановою Кабінету Міністрів України «Про Концепцію державної промислової політики України» визначене поняття державної промислової політики – діяльність уряду,

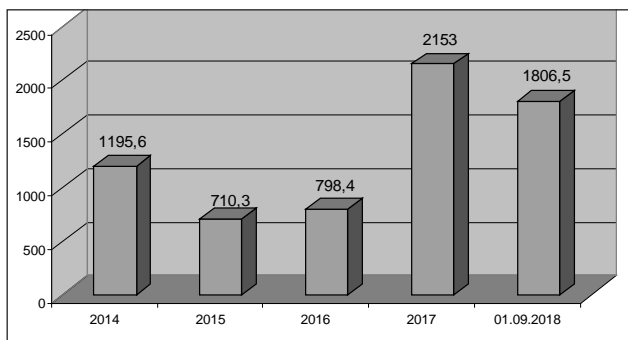

Рис. 1. Обсяги реалізованої промислової продукції у 2014–2017 рр., млрд грн (на основі [9])

спрямована на збереження, підтримку й розвиток вітчизняних товаровиробників у галузях і виробництвах, що забезпечують життєві інтереси країни, насамперед її економічну безпеку, а також соціальний і культурний рівень життя народу [6].

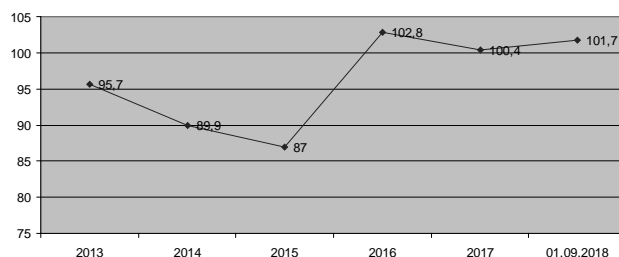

Рис. 2. Індекси промислової продукції в 2013–2017 рр., % (на основі [9])

Указ Президента України «Про Концепцію державної промислової політики» визначає державну промислову політику як важливу складову частину загальнодержавної політики, яка спрямована на досягнення промисловістю якісно нового рівня розвитку, посилення промислового потенціалу держави, задоволення потреб населення, зростання обсягів виробництва й підви-

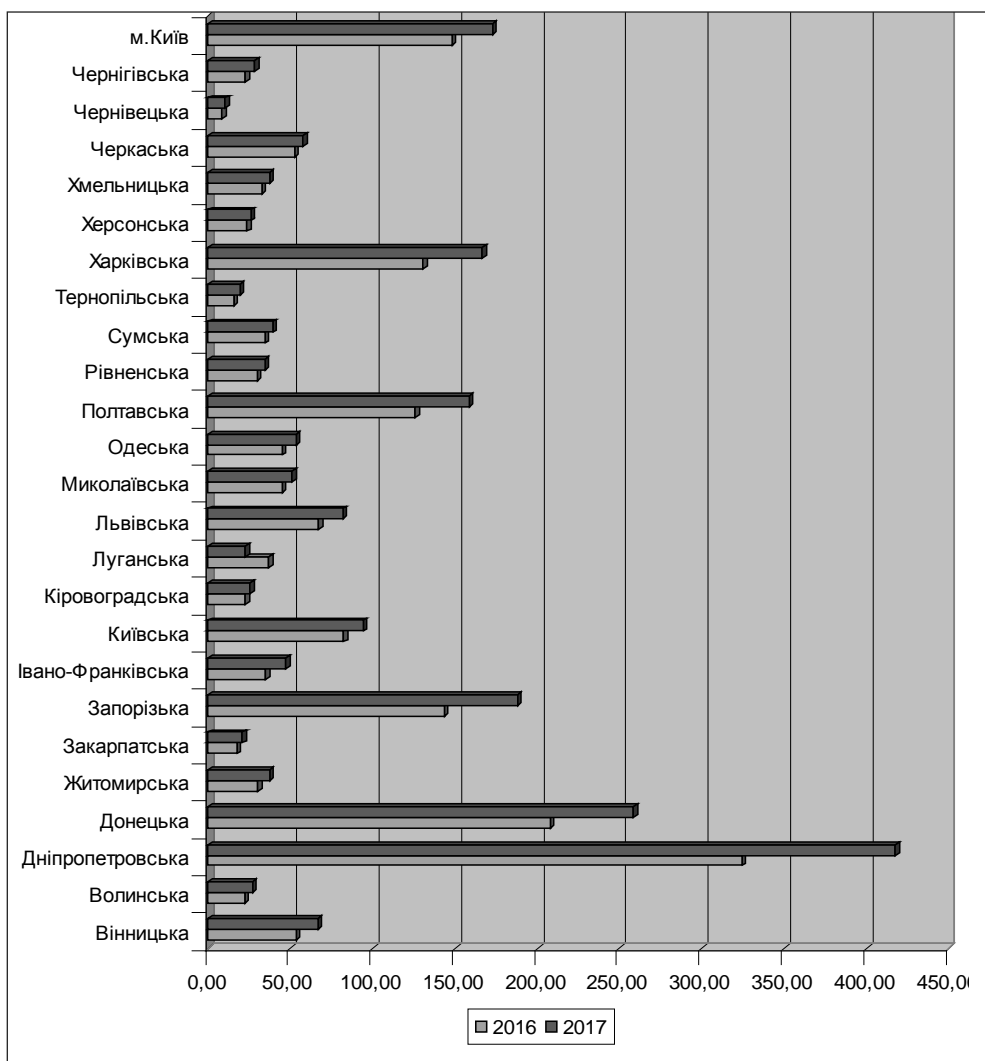

Рис. 3. Обсяги реалізованої промислової продукції за регіонами у 2016–2017 рр., млрд грн (на основі [9])

щення конкурентоспроможності промислової продукції [7].

Таким чином, промислова політика – це цілісна та скоординована система заходів державних органів влади, спрямована на розвиток промисловості в цілому й окремих (пріоритетних) її галузей, що підкріплюється відповідними механізмами реалізації (стимулювання, регулювання та контроль через відповідні інститути держави та ринку) [8].

Сьогодні промисловість України перебуває в глибокій системній кризі. Протягом 2014–2016 рр. промисловість України характеризувалася значним спадом виробництва (рис. 1).

Обсяги реалізованої промислової продукції у 2017 р. збільшилися порівняно з 2016 р. на 1354,7 млрд грн і становлять 2153 млрд грн.

Найгірші показники індексу промислової продукції характерні для 2014–2015 рр. Після проведеної зваженої державної політики щодо відновлення промислового потенціалу індекс промислової продукції збільшився, досягнувши у 2016 р. рекордного значення в 102,8% (рис. 2).

Завдяки наявності власних природних ресурсів Україна традиційно мала досить розвинуту видобувну промисловість. У 2017 р. порівняно із 2016 р. індекс промислової продукції становив 100,4% (у добувній промисловості та розробленні кар'єрів – 94,2%, переробній – 104,0%, постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 93,5%) [9]. Проте з розвитком переробної промисловості, через вичерпання багатьох власних родовищ і погіршення їх економічних показників економіка України дедалі більше потрапляє в залежність від імпорту сировинних ресурсів, особливо енергоносіїв [6].

До найбільших постачальників-виробників промислової продукції можна віднести Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку,

Харківську, Полтавську області та м. Київ (рис. 3). Чернівецька, Тернопільська, Закарпатська області характеризуються найнижчими темпами виробництва та реалізації промислової продукції.

Кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, є вкрай малою (10–12%). Питома вага реалізованої інноваційної продукції не перевищувала 7%. Ці показники в 5–7 разів нижчі, ніж в економічно розвинених країнах. Причиною цього було зниження рівня присутності вітчизняної продукції на традиційних ринках, воєнні дії на сході країни, погіршення фінансово-економічних умов.

Вирішити проблему фінансового забезпечення промислового комплексу України за рахунок іноземних кредитів у сучасних економічних умовах немає можливості. Головним джерелом фінансування промислових підприємств залишаються їх власні кошти, обсяги яких також постійно зменшуються. Частка кредитних ресурсів для інвестицій не перевищує 15%. Упродовж 2013–2015 рр. обсяг інвестицій у промисловий комплекс України не перевищував 90 млрд грн (рис. 4).

Подолання негативних тенденцій у промисловому виробництві України неможливе без осмисленої й цілеспрямованої державної промислової політики [10].

Механізм реалізації промислової політики передбачає комплексне застосування правових, адміністративних і економічних засобів, спрямованих на ліквідацію кризи з одночасним формуванням умов для ефективного функціонування й розвитку конкурентоспроможного промислового комплексу (рис. 5).

Об'єктом промислової політики виступає весь індустріальний комплекс країни як єдиний організм. Основними принципами державної промислової політики є переваги ринку й ринкових відносин перед адміністра-

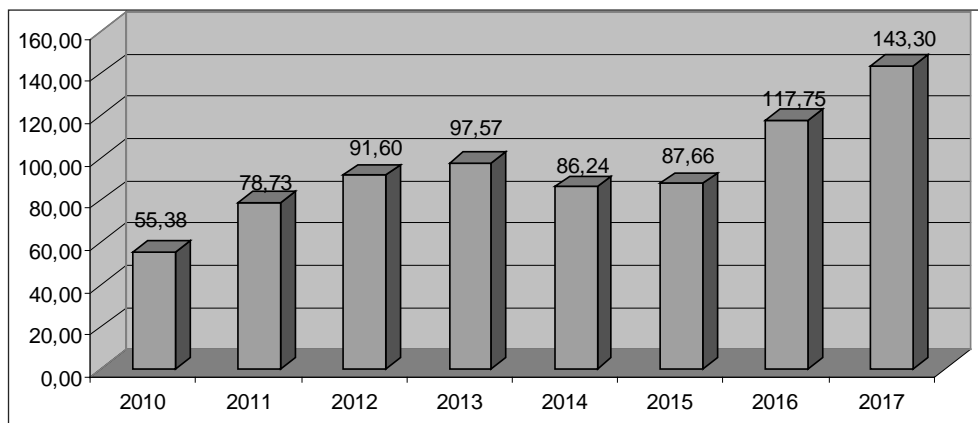

Рис. 4. Обсяги інвестицій у промисловий комплекс України у 2010–2017 рр., млрд грн (на основі [9])

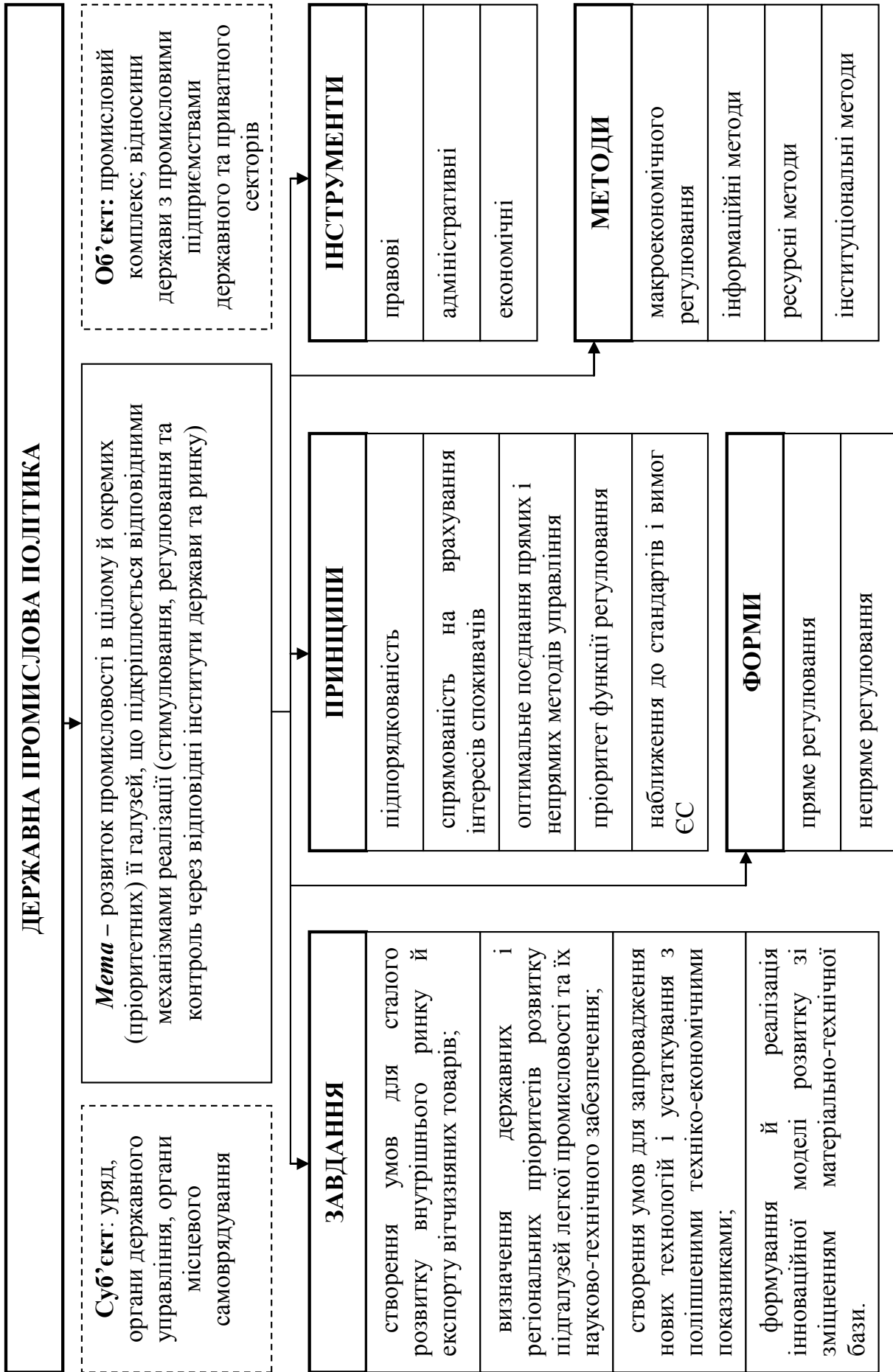

Рис. 5. Організаційний механізм державної промислової політики

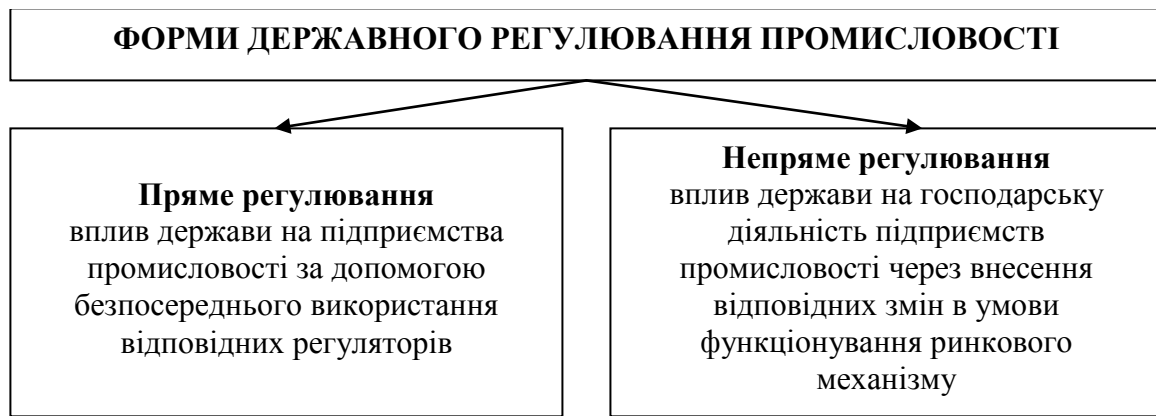

Рис. 6. Форми державного регулювання промисловості

тивними методами управління, мінімізація втручання держави, рівні умови конкуренції, відкритий характер економіки; констатація необхідності переходу до нового рівня співпраці між державою й бізнесом; відповідальність держави за розвиток галузей інфраструктури й ін. [10].

Державна промислова політика базується на певній системі засобів впливу на ринок. У сукупності їх можна розділити на дві великі групи: засоби прямого державного впливу (державні замовлення, контракти, ліміти, фінансування цільових комплексних програм і деяких галузей із державного бюджету й ін.) і засоби опосередкованого впливу (податки, субсидії, ціни й ін.).

Серед основних засобів державної промислової політики слід виділити законодавчі акти; прогнози розвитку національної економіки; цільові комплексні програми; ліміти; державні замовлення й державні контракти; державні інвестиції; державні й місцеві бюджети; бюджетні дотації, субсидії, субвенції; податки й податкові пільги, державні кредити; дер-

жавні резерви; операції з державними цінними паперами на відкритому ринку й ін.

Державна промислова політика спирається на систему державних інструментів (регуляторів). Залежно від їхньої природи всі державні інструменти можна поділити на три види: правові, адміністративні й економічні. Правові інструменти визначають як загальні умови цієї діяльності, так і допустимі винятки із цих умов, установлюють права й обов'язки юридичних і фізичних осіб, а також можливі санкції за їх порушення. Серед правових інструментів найбільший вплив на економіку справляють закони про власність, підприємництво, підприємство, інвестиційну та зовнішньоекономічну діяльність, банківську й страхову справу, податки й ціни, про соціальний захист населення й ін. Правові регулятори визначають загальну межу державного втручання в економіку.

До адміністративних інструментів відносять укази, постанови та розпорядження виконавчих органів, які дозволяють, забороняють, обмежують чи нормують окремі види господарської діяльності. Економічними інстру-

Таблиця 1

Методи державної промислової політики

Метод	Характеристика
Макроекономічне регулювання	Спрямований на формування умов розвитку реального виробництва загально-економічного середовища, досягнення фінансової стабільності, подолання держбюджетного дефіциту, стабільність курсу національної валюти.
Інформаційний метод	Спрямований на забезпечення суб'єктів управління систематизованими, обробленими за допомогою науково обґрунтованих методик даними про навколишнє соціально-економічне середовище, що дає змогу приймати більш ефективні рішення у виробничій діяльності.
Ресурсні методи	Передбачають надання ринковим суб'єктам відтворювальних ресурсів для вирішення завдань промислового розвитку. Пов'язані із системою державних замовлень і закупівель, з адресним субсидуванням і кредитуванням, податковими пільгами.
Інституціональні методи	Способи й прийоми формування промислової політики відповідно до ринкових принципів, правового й організаційно-економічного середовища. Маючи регулюючий і стимулюючий характер впливу, впливають на всю індустріальну систему в цілому.

ментами виступають сукупний попит, сукупна пропозиція, ступінь централізації капіталу, соціальні, структурні та регіональні елементи економіки.

З огляду на значну кількість суб'єктів державного регулювання промисловості, їх функціональне призначення та різноманіття форм регулювання виділяють прямі та непрямі форми державного регулювання промисловості (рис. 6).

Пряме регулювання реалізується через бюджетне інвестування державою відповідних програм фінансування розвитку підприємств, а також через регламентацію цін, заробітної плати й інших інструментів ринкового механізму. Непряме регулювання економіки досягається за допомогою правових і економічних інструментів.

У світовій практиці виділяють чотири групи методів державної промислової політики: методи макроекономічного регулювання, інформаційні, ресурсні й інституціональні методи (табл. 1).

Для виходу промисловості з кризового стану необхідно застосовувати тимчасові заходи правового, адміністративного й економічного впливу, що дозволять реалізувати нові стратегічні цілі, спрямовані на стабілізацію економічної ситуації [4].

Нові стратегічні цілі та завдання в цьому секторі національної економіки можуть бути досягнуті лише на основі ефективного, послідовного, науково обґрунтованого механізму реалізації державної промислової політики, який дозволить сформувати потужний промисловий комплекс відповідно до досягнень науково-технічного прогресу.

Висновки. На основі проведеного дослідження промислової політики держави визначено, що державна промислова політика – це цілісна та скоординована система заходів державних органів влади, направлена на розвиток промисловості в цілому й окремих галузях.

Аналіз обсягів реалізації промислової продукції, структури промислового комплексу показав, що промисловий комплекс України знаходиться в кризовому стані. Причиною цього було зниження рівня присутності вітчизняної продукції на традиційних ринках, воєнні

дії на сході країни, погіршення фінансово-економічних умов.

Узагальнюючи дослідження науковців, ми визначили основні принципи, форми, інструменти, методи державної промислової політики. Із метою подолання негативних тенденцій у промисловому виробництві запропоновано механізм державної промислової політики, який дозволить модернізувати сучасну державну політику, підвищити рівень розвитку вітчизняного промислового комплексу відповідно до досягнень науково-технічного прогресу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дегтяр А.О. Моделі формування промислової політики в умовах сучасної економіки. Державне управління. 2015. № 7(17). С. 98–105.
2. Залевська-Шишак А.Д., Дука А.П. Світовий досвід формування державної промислової політики. Економіка. 2014. Вип.25. С. 34–41.
3. Мельниченко О.А. Державна промислова політика: сутність, засоби та напрями розвитку. Theory and Practice of Public Administration. 2017. № 3(58). С. 1–7.
4. Олешко А.А. Особливості реалізації державної промислової політики України в кризових умовах. Інвестиції: практика та досвід. 2009. № 6. С. 31–34.
5. Філоненко С.В. Моделі формування промислової політики в умовах сучасної економіки. Международный научный журнал «Интернаука». 2017. № 7 (29). С. 13–17.
6. Про Концепцію державної промислової політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 лютого 1996 р. № 272. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/272-96-%D0%BF>.
7. Про Концепцію державної промислової політики: Указ Президента України від 12 лютого 2003 р. № 102/2003. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/102/2003>.
8. Про промислову політику. URL: <http://www.expert.kiev.ua/ua/promislova-politika/pro-promislovu-politiku/>.
9. Статистична інформація. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Макаренко І.О. Сучасні складові державної промислової політики України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2010. № 3. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=113>.
11. Новицький В.С. Промисловість: шлях виходу з кризи. Дзеркало тижня. 2016. Вип. 12. URL: https://dt.ua/energy_market/promislovist-shlyah-vihodu-z-krizi-.html.